

Bényei József – A titkos kert (2002)

Gyermekkorom egyik kedves olvasmánya volt egy angol író, Burnett könyve ezen a címen: A titkos kert. Ez a cím, ez a regény jut eszembe először Ritók Nóra képeit látva. Mert mindannyiunknak volt, van egy rejtett, belül őrzött csodálatosan szép, tiszta titkos kertje. Megszépített kertje. Lehet, hogy ez az ember örökös vágyakozása az egyszeri Édenkert csodái és természetessége iránt, de tény: vagy őrzünk ilyen kerteket, vagy szeretnénk, ha őrizhetnénk. Most a művész újrateremtette számunkra vágyainkat, emlékeinket, mert képein megalkotta saját titkos kertjét.

Vizek, virágok, gyökerek, cserepek, levelek, ágak, öreg házak, napraforgók, őszi és nyári villanások, pókpaloták, fészkek, kocsutak, zöld áradások ragyognak elénk ezekről a képekről. Olyan kert virágai, amelyről Buda Ferenc ír: Leigázott növények rendje, szelíd szövevény, amelyben erdő a petrezselyem, sasfészkek a meggyfa teteje és amelynek csillagküllős paprikavirágai szívünkben virulnak-hervadnak, amelyben emberi szívből sarjadnak a növények, fonódnak a gyökerek.

És mégsem egyszerűen csak megidézi emlékeinket – saját emlékeit – a művész, hanem valami varázslat révén újjáteremti. Úgy jár a valóság és képzelet határán, mint a bűvész, a régi sámánok, táltosok. Hiszen itt titka van a víznek, a lópálotának, a gyökereknek, az ősnek, a háznak. Ebben a kertben tündérek járnak, és ott láthatjuk a boszorkányhagyaték gyönyörű világát, sejtelmesen, egy másfajta rend, a művészi rend kagylóhéjába szorítva. Ott a varázsgömb, amelybe beleszorítja a ketyegő órát, azaz az időt, amely emlékké varázsolja az egyszeri szépségeket.

Ritók Nóra örököl valamit őseitől, a kert emlékének kívül, a varázslat képességét és igazságát. Minden elemet át tud emelni, olyan harmóniák szépségek hullámanak ezeken a néha bonyolultnak tűnő grafikákon, amelyek képesek bennünket is áttemelni egy másik dimenzióba. A vizuális kapcsolat, amelyet a képekkel teremtünk, saját mítoszainkat, saját meséinket ébresztgeti bennünk. Van egy képe – Az én mesém – amelyet látva bennünk is felelevenednek esti alkalmak, tábornokok, nagyapák és nagyanyák dörmögő hangja és egyszer csak mi is úgy látjuk a gyökereket, úgy látjuk úszni a vízitündért, úgy látjuk a pókpalotát, mint ő.

Mi más a művészet, ha nem ez? Ráadásul Ritók Nóra mindezt a grafika nemesen egyszerű eszközeivel éri el: vonalakkal, amelyeket olykor átszínez saját, de rendkívül konzervatív színvilágával. Azt kell mondanom, hogy a zöld és barna, valamint a szürke alkalmazása nála a grafika feketéje mellett szinte törvényekhez alkalmazkodik. A zöld általában eleven élet, az élő valóság, a természet nyilvánvaló átsugárzása a képekbe. Ugyanakkor a barna az emlékezés, a tárgyi és tárgyak fölötti emlékvilág jelzése, amely néha – ha túl intenzív az élmény és az érzés – átszűr a szürke árnyalataiba is. Ez a színhatás egyszerre avat be minket a képek világába és egyszerre teremti meg az azonosulás szép lehetőségét.

Említettem már, hogy Ritók Nóra képein az egyszer volt időt idézi. Megőrizni akarja, ezért zárja varázsgömbbe. Ám a megőrzésnek nem csak ez a módszere nála. Jellegetesnek tartom például, ahogyan az ő képi motívumai összeolvadnak, szövevényyé, emlékdzsungellé válnak.

Ha levelek, ha gyökerek, ha vizek, bennük ott lobog él, kapaszkodik, mutatja magát egy teljesebb világ. Ez a teljesség-igény is nagyon jellemző munkáira, a létező és nem létező, a való világ és az álom, a realitás és a képzelet határmezsgyéin vezet bennünket, így teszik igazibbá, teljesebbé a valóságot is, az álmokat is. Ez a mindent indázó, mindenbe kapaszkodó, minden után nyúló dinamika egyik vezérelve képeinek. Tökéletes példája ennek a két fészket idéző képe Az egyik, a *Fészekhagyó* a röppenés dinamikáját mutatja. Az ágakból rakott fészkekből felröppenő madár a mindannyiunkban élő ikaruszi vágyat is megtestesíti: kiszabadulni földi kételyeinkből, s felröppenni a vágyak, terek, célok beláthatatlan messzeségébe. Ugyanakkor a másik képen ott a *Fészekőrző*, az asszony, aki vigyázni tud és akar mindenre, ami érték, ami szép, ami emberi.

Jellegzetes szerkezeti elemeket is megfigyelhetünk ezeken a grafikákon. Szinte mindegyik alkotásán ott láthatók a körök, félkörök, ívek, amelyek vagy kompozíciós főelemek, mint pl. *Napraforgók*, vagy *A föld titkai* cserepeket őrző képein. Hol csupán jelzések, vonalak mutatják a kört, a félkört, a kagylók vagy fészkek formáját. Ez a jellegzetes szimbólumrendszer azt az igényt mutatja, amely a művészen él, hiszen a kör az egyetemes művészetben a végtelent, a tökéletességet, az örökkévalóságot jelképezi, a félkör az alakváltoztatás mágikus képességét, mint ahogy a buddhista életkerék is az állandó ciklikus változást. A kagylóforma és a virág, mint motívum az asszonyiság, a szenvedély jelképe ősidők óta, mint ahogy a növényi vegetáció is az élet örök körforgásának szimbóluma. Mindegyikkel ott találkozhatunk ezeken a grafikákon.

Nagyon különös kapcsolatban van Ritók Nóra ezzel a végtelenséggel. Nemcsak szimbolikusan érdeklő a téma, két képen szinte kínálja magát az asszociáció. Az egyik a *Kocsiút*, amelynek vízszintes átszelő vonalai azt a bizonyos mesebeli keréknyomot jelentik, amely a világot átaléri és maga mögött hagyja az emlékek vízióit. Másik ilyen képe az *Összetákoltság*, amelyet függőlegesen szel át, felül s alul is a végtelenbe nyúlva egy különös képződmény. Érzelmi és történelmi tapasztalatiból ismerhetjük ezeket a szimbólumokat is. Tekinthejük töviskoszorúnak, amely megváltásban bízóknak viselnek; tekinthejük drótsövénynek, amely a huszadik századi ember meghatározó történelmi emléke, koroktól függetlenül. Ezt a végtelenségig táguló teret és időt jelképezik Ritók Nóra kör, félkör, íves formái, bezárva mintegy a világot a saját kis életükbe, de az örök visszatérés, örök megújulás reményét sugallva.

Kétségtelenül felismerhető, hogy képeinek két fő vonulata van. Az egyik a sötétebb, kuszább, nehezebben oldódó élményvilág, amelybe kavarognak emlékek és hitek, remények és kudarcok. Noha számára nem sok kudarc adatott az életben – hála Istennek – mégis, talán éppen az idő mozdulásán, az emlékek távolodásán érzi, hogy a világ nem egyszerűsödik, hanem bonyolódik körülöttünk. Tekintsük csak, pl. az *Ez maradt*, az *Öreg ház*, az *Összetákoltság*, az *Aratás*, az *Este*, az *Öreg ház* részletet, nem nehéz belőlük kiolvasni, hogy a világ kuszasága, olykor áttekinthetetlen valósága mennyire érinti az ő meleg asszonyiságát, szépségkultuszát, mennyire befolyásolja képeinek atmoszféráját, hangulatát. Ugyanakkor ott van a másik vonulat: a szépség, a harmónia, a tisztaság, a remény motívuma. Ilyen a *Fészekhagyó*, a *Fészekőrző*, a *Hullámtündér*, a *Nyár*, a *Pókpalota*, a *Vízi tündérek*, a *Nyári emlék* és sok más képe is. Lényegesnek tartom, hogy alkotásai sorában ez az igazán meghatározó, ez a tisztaság, finomság, az asszonyi szelídség és szeretet szálaival átszótt világ.

